

Jelka Ciglencečki

Suzana Tratnik: *Rezervat*.

Maribor: Litera (Knjižna zbirka Piramida), 2012.

Pisanje Suzane Tratnik se zdi kot vijačnica – teme so ponavljajo, a z vedno novimi osvetlitvami, metafore se izčiščujejo, kot da bi z večkratnim pogledom na ista življenjska razdobja podoba zasijala jasneje, odpadla bi še ena plast pozabe, predsodkov. Morda pa se slika zaradi novega vidika, nove zrelosti preprosto spremeni.

Če za nekatere pisatelje rečemo, da celo življenje pišejo isto knjigo, jo Suzana Tratnik celo življenje redaktira. Po petih zbirkah kratke proze in dveh romanih, po treh nominacijah za najvišji slovenski nagradi (enkrat za kresnika, dvakrat za fabulo) ter po nagradi Prešernovega sklada za zbirko *Vzporednice* pisateljica svoje avtobiografsko obarvane junake še vedno pošilja po “vzporednicah”, po vzporednih glediščih na njihova življenja. Vsak je postavljen v malce drugačno pozicijo, dodana mu je še ena poteza čopiča, vsak junak je korektura, osvetlitev samega sebe v prejšnjih knjigah. Knjige Tratnikove so tako polne “Otrok” in “Starih mam”, tu so Vanje, Nataše, Tanje, številne lezbične aktivistke iz “tretjega sveta” (kot je naslov enega od njenih romanov). Pa vendar je vsaka knjiga drugačna. Verjetno se najnovejšo spleča prebrati tudi zato, ker vam utegne biti bližje kot prejšnja. In če vsak dober pesnik stremi k temu, da bi v življenju napisal vsaj peščico vrhunskih pesmi, ki se bodo brale še dolgo po tem, ko bo nehal pisati, bo Suzani Tratnik nekaj podobnega gotovo uspelo s kratkimi zgodbami.

Teme zadnje zbirke *Rezervat* znova obudijo že znane junake in situacije, morda pa najbolj dosledno predstavljajo zaključeno celoto. Dvajset zgodb sledi življenjskemu loku: otroštvo, ki se konča z ločitvijo staršev, uporniška mladost, lezbični aktivizem in zadovoljstvo ob pogledu na prehojeno pot. Vse zgodbe se dosledno sprašujejo, kje so naše nevidne meje, kakšen je rezervat, v katerega so nas signali? V kateri predalček smo zaprti, da iz njega ne moremo ali preprosto nočemo?

Prvi rezervat je mestece na vzhodu Slovenije, mesto odraščanja. Suzana Tratnik izpisuje skoraj izključno ženske usode in tudi to je svet žensk, moški v njem nastopajo le kot pijanci ali ženskarji, očetje brez hrbtenice, ki zapuščajo družine in se ne znajo igrati s svojimi otroki. Ženske pa stojijo trdno na zemlji, jo obdelujejo in skrbijo za svet okoli sebe – za može in otroke. Stik z zemljo je ključen – ženske so v njo zakopane, visoke pete že oddaljijo spogledljivo nesrečnico in nič čudnega ni, če jo najdejo nago z odrezanimi nogami v bližnjem potoku; nič čudnega, če božjastno Violeto po njihovem mnenju “meče zemlja” (zgodba *Zemlja, ki meče*). To je opravljen, krut svet, ki ne dopušča izjem, ki ne dopušča niti najmanjših odstopanj od stroge morale. Dekle, ki se obnaša fantovsko in odmašuje vodnjake, je imenovana “Ono”. Ločena mama je “nimača”. Kljub temu pa se v zgodbah, ki zbirko začenjajo, čuti tudi nostalgija – nostalgija v izvornem grškem pomenu: hrepenenje po izgubljenem domu, po nekem pradavnem matriarhalnem svetu. Zgodbe se pripovedujejo z gledišča Otroka, majhne deklice, tik pred šolo ali v prvih razredih, včasih prvoosebno, včasih tretjeosebno. V tem rezervatu kraljuje mogočna (zvestemu bralcu že znana) Stara mama, veličastna matriarhinja, ob kateri zbledita tako stari oče kot oče in mama. Stara mama drži taktirko, s katero ustvarja vzdušje, ki ga sami iz svojih spominov že s težavo ulovimo – vonjave in barve iz najzgodnejšega otroštva. Tu je predpasnik, ki varuje obleko, za katero jo je tako strah, da ga ne sleče niti takrat, ko gre k maši. Tu so kure na dvorišču, a če se peče pecivo, se jajca raje kupi, ker je za pecivo domačih škoda. Tu je kuhinja, vedno polna hrane, vonj po rdeči papriki in klobasah, vampi, kolone, zgodbe o vojni. Ponavljanje vzdušja otroštva v zbirkah Suzane Tratnik deluje kot prva poezija, ponavljanje vzorcev, ki je zaklinjanje preteklosti, duhov. Svet prednikov se razblinja, a to so globoke korenine, tako globoke, da se dotikajo magičnega; brez njih ni mogoče razumeti sedanosti. Čeprav gre za kratke zgodbe v pravem pomenu, je slog tako zgoščen, da pogosto spominja na poezijo v prozi. Takšna je recimo prva, poldrugo stran dolga zgodba *Ko spregovori bela kura*. “Bejla je spregovorila.’ / Trenutek tišine je pretrgal stari oče: ‘Kaj pa je rekla?’ / ‘Rekla je beee [...], ampak s človeškim glasom.’ [...] ‘A zdaj pa je ne boš zaklala, stara mama?’ sem vprašala.” Nenavadni trditvi stare mame, da njena kura govori, sledi plaho vprašanje Otroka; so besede dovolj, da resnično razumete, da čutite z nekom?

Ta del knjige je najmočnejši, tako kot je Otrok najbolj izjemen lik avtorice. Otrok je neposreden in v svoji neposrednosti včasih tudi okruten, odrasli pa so prikazani kot okosteneli, ponavljajoči že zarjavele vzorce in zaradi te mehaničnosti pogosto neznansko smešni. Če se spomnimo

teorije Henrija Bergsona o smehu: smeh se rojeva iz nasprotja med organskim in mehničnim. Organično je vedno v živem razvoju in se nikoli ne ponavlja, pri mehničnem pa gre za goli avtomatizem. In Otrok še ni ponotranjil številnih pravil, ki omejujejo svet odraslih, sprejema ga dobesedno; ko recimo bere besne sosedove zapiske, v katerih ta preklinja svojo ženo, jih označi kot zapiske o kravi (zaradi nenehnega ponavljanja besede krava se ji je pač zdelo, da se sosed res jezi na žival). V Otroku je utelešena subverzivnost, ki je nato tudi del življenja mladostnice, nagnjene k popivanju, pozneje študentke in lezbične aktivistke. Svoboda in neposrednost na eni strani, na drugi togi tradicionalni principi, ki nimajo razumne razlage. Verjetno ni naključje, da se oba motiva – otroštvo in lezbičnost – v zbirkah Suzane Tratnik pogosto mešata. Pomenljivo je, da se zgodba *Pedigre*, ki pove, kaj je prvoosebna pripovedovalka “počela, ko je bila majhna”, zaključi v muzeju severnoameriških Indijancev, z razstavo *Rezervat X*, ki si jo ogleda s partnerko. “Včasih naju sprašujejo, kaj vendar počneva v tem majhnem rezervatu. [...] Pač radi živiva med svojimi. In zaradi tega nisva nič drugačni, kajti to bo že jutri samo še floskula, pozabljena vaja iz gunitvista, s katero se bo poskušalo razbiti led preteklosti. A tam ni nič zamrznjenega.”

Zaradi glasnega priznavanja svoje lezbične usmerjenosti se junakinja znajde v rezervatu, ki jo ščiti pred nestrpno večino. A vsa ta občutja so obstajala že prej, še v času, ko je bil glavna zabava gunitvist. Le da se v zadnjih zgodbah začuti, da se z odraščanjem tudi na junakinjo nalaga tista okostenelost, ki jo je v otroštvu spravljal v začudenje in smeh. Tu so poskusi obdržati svežino in svobodo mladosti – tako s prijateljico štopa po Evropi še v drugi polovici dvajsetih. Nato ni več toliko časa za podobne majhne norosti, junakinja se posveti borbi za razširitev lezbičnega rezervata, razkriva se heteroseksualcu malo poznan svet lezbične komune, ki išče skupne oporne točke – išče lezbične režiserke, filme, organizira lezbične konference, počitnice (zanimiva tema pogovora so recimo tudi imena lezbičnih igralk namiznega tenisa). Čeprav so te, zadnje zgodbe (recimo *Mesto žensk*, *Meteorizem na pragu Evrope*, *Silvestrski poljub*) zanimive, jim manjkajo svežina, pobalinstvo, neizprosna neposrednost, zaradi katerih je avtorica v slovenskem prostoru izjemna in presežna. Problemi skupnosti odraslih žensk so enako dolgočasni kot problemi heteroseksualnih skupnosti. Tu je delo, občasen žur, pomenek o aktualnih problemih, napadi samote in utrujenosti. Morda pa se v tej enoličnosti skriva avtoričin nameren poudarek: Nikar ne mislite, da smo si tako zelo različni, kot bi si morda želeli. Zares drugačne so samo misli otrok, ki nas vidijo takšne, kakršni smo. Zabavni.